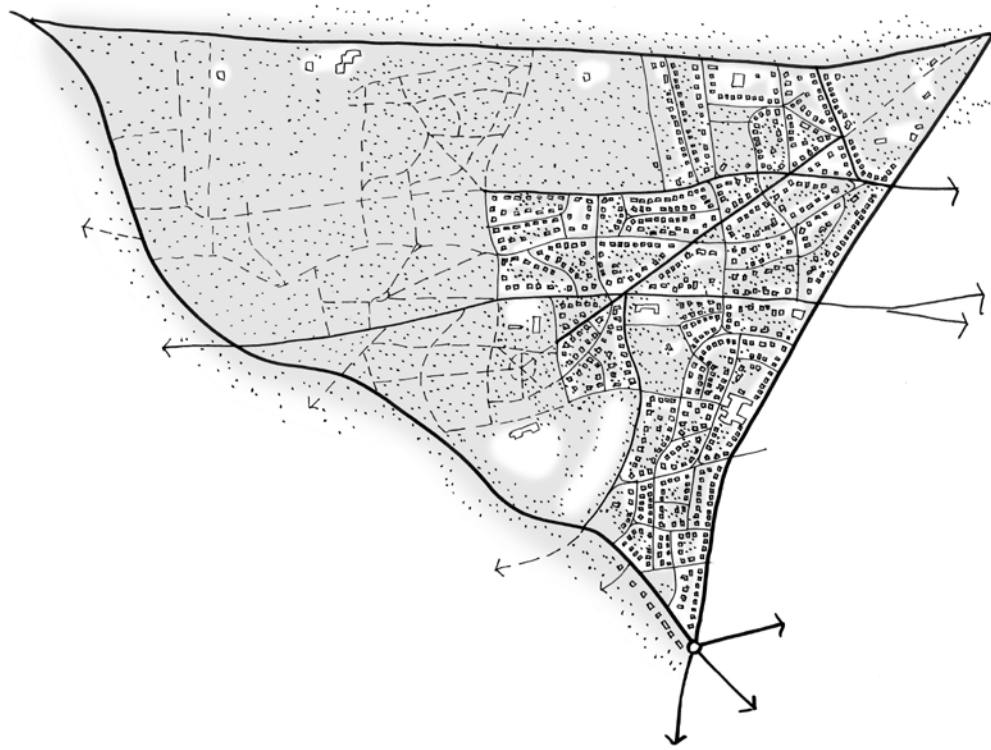
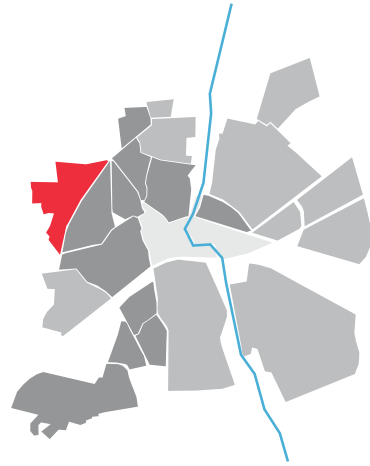

* Wonen in 'haute couture' huizen die zich comfortabel nestelen in het bos van de Veluwerand.

Berg en Bos

> De ruimtelijke opbouw van Berg en Bos: een boslandschap met grote kavels aan slingerende lanen.

De naam Berg en Bos is een dubbele verwijzing. Het is geïnspireerd op de naam van het landgoed Berg en Bosch waarop de wijk is gebouwd. Daarnaast verwijzen de woorden berg en bos naar het karakter van het gebied dat grotendeels uit bos bestond en bijzonder reliëfrijk is.

> Het moderne alternatief voor De Parken

Foto: Jan Versnel - MAI

> Moderne bungalows, zoals deze uit 1957 naar ontwerp van Gerrit Rietveld, staan midden tussen de oudere bomen.

> De noordwest hoek van het ambitieuze uitbreidingsplan uit 1923 met daarin de plannen voor de ontwikkeling van Berg en Bos.

De witte lijn van linksboven naar rechtsonder werd uiteindelijk de J.C. Wilslaan en vormde de globale scheidingslijn tussen het deel van het plan dat ten uitvoer kwam en het deel dat niet of in andere vorm is ontwikkeld (zuidwesthoek).

In 1906 overleed J.C. Wils, de eigenaar van het ruim vijfhonderd hectare grote landgoed Berg en Bosch. De erfgenamen besloten een exploitatievennootschap op te richten met als doel de gronden voor woningbouw uit te geven. Vrij snel daarna begon een aantal particulieren in het noordoosten van het landgoed met het bouwen van villa's. In 1917 kocht de gemeente het totale landgoed op en gaf landschapsarchitect K.C. van Nes de opdracht om een uitbreidingsplan te maken.

De keuze voor een landschapsarchitect als ontwerper maakt duidelijk dat de gemeente grote waarde hechtte aan het behoud van het natuurschoon. Het plan voorzag dan ook in een parkachtige opzet met grote kavels voor ruime, vrijstaande woningen en reserveringen voor bossen en bosstroken die niet bebouwd mochten worden. Daarnaast werden regels gesteld aan de plaatsing van de gebouwen op de kavels en de architectuur om een samenhangend geheel te laten ontstaan.

Het plan bevatte ook de ontwikkeling van het deel ten zuiden van de J.C. Wilslaan. Hier zouden woningen voor middenstanders en arbeiders, een winkelcentrum en een begraafplaats komen. Als gevolg van de economische crisis zag de gemeente hier in 1938 definitief van af. Daardoor is Berg en Bos als woonwijk beperkt gebleven tot het deel ten noorden van de J.C. Wilslaan. In het zuidelijke deel waren de wegen al wel aangelegd. De vraag ontstond wat ermee moest gebeuren. Als werkverschaffingsproject werd het gebied ontwikkeld tot wandelpark en natuurgebied met een vijver en wandelpaden, het huidige Park Berg en Bos. In de loop der tijd is het park uitgebreid met onder andere de Apenheul, voetbalvelden van AGOVV en het Kristalbad.

Na de Tweede Wereldoorlog zijn de nog niet ingevulde kavels in het noordelijke deel bebouwd. Vaak werden kleinere kavelmaten gehanteerd dan in de vooroorlogse periode. Ook werden delen van grote tuinen verkaveld en met bungalows bebouwd.

> Detail onderscheidt couture van confectie

Beeldbepalende ingrediënten:

- * Schilderachtig geënceneerd stadsontwerp
- * Woningen als haute couture
- * Adel verplicht: respect voor het bos bij herontwikkelingen
- * Contrasten tussen licht en donker
- * Hoogteverschillen vragen om maatwerk
- * De tuin is onderdeel van het decor
- * Eenvoud en rust in de openbare ruimte

Schilderachtig geënceneerd stadsontwerp

Berg en Bos ligt op de flank van de stuwwal. Tussen de oostelijke en de westelijke grens is een hoogteverschil van wel veertig meter. Dit beïnvloedde de aanleg van de wegen en vormde de basis voor het stedenbouwkundig plan. Dat plan ging uit van de gedachte dat Berg en Bos een grote tuinstad moest worden, waar mensen in harmonie met de natuur en met een maximum aan privacy konden wonen. Grote kavels met ruime woningen aan slingerende lanen moesten ervoor zorgen dat iedere straat een eigen karakter kreeg.

Hoewel het zwerige verloop van de wegen lijkt op dat van in De Parken zijn de straatprofielen landschappelijker. Om de beleving van het wonen in het bos zo sterk mogelijk te maken, werd bos gespaard, kregen wegen geen stoepen en kwamen nieuwe bomen langs de wegen niet in het gelid maar willekeurig verspreid te staan. Hierdoor ontstond er een weelderige groene buurt met een grote aantrekkingskracht.

Het bijzondere van Berg en Bos is dat de ontwikkeling lang heeft geduurd, maar dat de principes al die tijd zijn gerespecteerd. De woningen staan op ruime afstand van de weg en hebben een royale tussenruimte, waardoor er ook ruimte is voor groen tussen de woningen. Vanaf de straat lijkt het soms alsof de woningen in hun eentje in het bos staan; de buurwoningen gaan schuil achter de beplanting.

Er zijn veel soorten woningen in Berg en Bos, maar ze hebben ook overeenkomstige principes: ze zijn óf smal en hoog óf breed en laag maar nooit breed en hoog. De keuze tussen hoog of breed is wezenlijk; daarmee komt het bosachtige karakter het best tot zijn recht. Bij de smalle woningen is er veel tussenruimte met beplanting en bij de brede woningen torent de achterliggende beplanting boven de daken uit.

> Villa's in Berg en Bos zijn laag en breed of hoog en smal, waardoor er altijd zicht blijft op het groen rondom.

> Het vele groen omlijst de woningen, waardoor de eigenheid van elke villa maximaal tot zijn recht komt.

> Rijdend door de straten zijn de villa's bijna niet zichtbaar. Ze gaan schuil achter de bomen en struiken.

Woningen als haute couture

De woningen in Berg en Bos zijn bijna zonder uitzondering haute couture. Volledig toegesneden op de persoonlijke smaak en individuele wensen van de bewoners: comfortabele bungalows met veel glas om vanuit het huis van de tuin en omgeving te genieten, grote hoge kappen waar een heel gezin onder kan opgroeien te midden van een grote tuin met ruimte voor een trampoline en een hond.

Maatwerk en een verfijnde detaillering

De kwaliteit van haute couture ten opzichte van confectie zit in de kwaliteit van het materiaal en de details: de manier waarop een zoom is genaaid, een knoopsgat is afgebiesd of een taillering soepel valt. Intuïtief herkent iedereen het verschil.

In Berg en Bos vallen confectiewoningen – cataloguswoningen – dan ook uit de toon. Het metselen van een afwijkend verband is kostbaar, een extra brede overstekende dakrand is niet de meest economische oplossing. Dat soort details ontbreken dan ook bij een cataloguswoning of worden vervangen door grovere oplossingen die wel luxe suggereren maar het vaak net niet zijn. Met de woning op zich is niet veel mis, maar de plek vraagt om iets anders.

Een geliefd architectonisch detail in veel (internationale) bungalowbouw is de schoorsteen. Vaak is die slechts een functioneel object, maar in Berg en Bos wordt de schoorsteen meer als een expliciet architectonisch thema gevierd. Veel bungalows lijken wel rond de schoorsteen gevouwen, waarbij een afwijkende materiaalkeuze of belijning van de schoorsteen de bijzonderheid nog eens onderstreept.

Andere expressiemiddelen zijn afwijkende raamvormen. Bij confectiewoningen zijn ramen een repetitie van praktische en goedkoop te produceren rechthoeken. Veel woningen in Berg en Bos hebben dat ook, maar dan aangevuld met een hautecouturedetail: een rond kantelraam, een gebogen erkerraam, een ovale oogvorm. Een handgemaakte deur of een opvallende pilaar maken het geheel compleet.

> Ieder huis is anders en heeft een nadrukkelijke eigen architectonische signatuur. Het zijn vaak de couturedetails zoals een grote schoorsteen, een overstekende daklijn, een monumentale entreepartij of bijzondere ramen die het huis zijn eigen gezicht geeft.

Tip!

- ★ Maak haute couture en geen confectiewoningen.
- ★ Geef het huis een herkenbare eigen architectonische signatuur en eigen 'couture'-details.
- ★ Zorg dat het huis in een krans van groen ligt, zodat het maximaal tot zijn recht komt als villa.

Adel verplicht: respect voor het bos bij herontwikkelingen

Mensen die in Berg en Bos wonen doen dat waarschijnlijk omdat ze de bosrijke woonomgeving aantrekkelijk vinden. Bij de aanleg van de wijk is die kwaliteit deels gegarandeerd door de aanleg van grasbermen met bomen en het behoud van bospercelen. Al honderd jaar wordt die kwaliteit in stand gehouden door met respect de wijk te vernieuwen. Bewoners dragen ook bij aan het in stand houden van die kwaliteit. Adel verplicht. Bij (her)ontwikkeling kan ondanks de grote kavel en veel architectonische vrijheid niet alles.

Hoe groot kan een huis worden?

Bij woninguitbreiding of nieuwbouw is het belangrijk om te kijken of het grotere huis niet het bosbeeld aantast. Hoe groot een huis kan worden, hangt samen met de maat van de kavel en met de huizen op de kavels ernaast. Het belangrijkste uitgangspunt is dat een woning voldoende omgeving moet blijven door het groen. Dit maakt het verschil tussen een straat met rijen huizen en af en toe wat groen, en een bosbuurt met af en toe een huis. Daarom is een villa altijd of hoog en smal of breed en laag.

Bestaande bomen op de kavel laten staan

De bomen langs de weg en in de tuinen bepalen het bosbeeld. Ze zorgen ervoor dat zelfs grote huizen minder massief ogen en scheppen een gevoelsmatige afstand tot de weg, omdat het huis 'achter' de bomen staat. Hoe meer bomen er op de kavel (blijven) staan, hoe meer architectonische vrijheid er vaak mogelijk is.

Wist u dat?

Een boom heeft een wortelgestel dat net zo breed is als zijn kroon. Om een boom duurzaam in stand te houden moet je onder de kroon niet verharderen, verdichten, graven of bouwen.

Tip!

- ★ Behoud voldoende ruimte rondom het huis.
- ★ Respecteer de rooilijn die van oorsprong in de opzet van de wijk zit.
- ★ Maak villa's of hoog en smal of juist breed en laag, maar nooit allebei tegelijk.
- ★ Behoud grote bomen op de kavel en in de berm. Houd met nieuwbouw voldoende afstand tot bomen.

> Een typisch Berg en Bos beeld: volwassen groene tuinen met bomen en er tussendoor de woningen die kleiner lijken door het hoge groen.

> Dezelfde situatie als hierboven, maar dan fictief herontwikkeld met grotere huizen waarvoor het groen op de kavel moet wijken. Er is een gat geslagen in het bosbeeld. Het kost jaren om het beeld te herstellen.

> Witte gevels zorgen op beschaduwde kavels ervoor dat het huis niet wegvalt in het groene decor.

Let op licht en donker

De contrasten tussen licht en donker als gevolg van zon- en schaduwwerking zijn in het lommerrijke boslandschap groot. Veel woningen liggen in de schaduw, maar er zijn ook kavels die in het zonlicht baden. Bij de keuze van kleur en materiaal is het van belang daar bewust mee om te gaan. Een rood pannendak in de schaduw oogt anders dan in het zonlicht. Een witte gevel in de schaduw geeft een fris beeld maar kan in de zon verblindend en vlak overkomen.

Bij kavels in de schaduw is het juist opletten dat de schaduwwerking en het groene decor het huis niet somber maken. Dat kan gebeuren als de gevel niet veel lichte kleuren heeft. Niet alles hoeft wit, maar zorg wel voor voldoende contrast tussen dak, daklijst, gevel, plint, de groene tuin en de al even groene haag.

De frisheid van wit

Juist in een bosrijke omgeving als Berg en Bos heeft wit een groot effect. In donkere lanen met weinig licht geeft het wit de woningen frisheid. Omdat de woningen onderling sterk verschillen in vorm en architectuur zorgt een reeks witte woningen nergens voor een gevoel van saaie herhaling.

Het gebruik van wit betekent niet altijd dat de hele villa wit moet zijn. Ook hierbij geldt: hoe groter de contrasten tussen donker (groen/zwart) en licht (wit, zandkleurig), hoe frisser en helderder het beeld.

> Oranje pannendaken in de zon versterken het contrast tussen de lommerrijke lanen waar het donker is en de zonnige tuinen eromheen.

Tip!

- ★ Maak gebruik van het klassieke palet van kleuren dat aanwezig is in de wijk.
- ★ Zorg voor voldoende kleurcontrast tussen donker en licht.
- ★ Zorg ook bij wit voor voldoende contrast in de opbouw van het huis door wit juist te combineren met een andere kleur in de dak- en raamlijsten.
- ★ Gebruik veel wit als tegenwicht tegen het donkergroen en zwart van het vele groen.

Doe meer met hoogteverschillen

Bijna heel Apeldoorn kent hoogteverschillen, maar bijna nergens zijn ze zo goed zichtbaar als in Berg en Bos. Ze geven aanleiding om het bijzondere karakter van een huis te benadrukken en zijn handig in te zetten om garages en kelders onder het huis te schuiven, waardoor extra kubieke meters woonruimte ontstaat zonder dat het van buitenaf zichtbaar is. Let er wel op dat een hellingbaan naar een garage zo min mogelijk tuin in beslag neemt. Daarmee verliest de tuin zijn groene en bosachtige karakter.

Ingraven of ophogen?

Een woning die ten opzichte van de weg verhoogd ligt, suggereert voorname. Die suggestie werkt alleen goed als de woning ook op een gepaste afstand van de weg staat. Daarmee wordt voorkomen dat vlak aan de weg een gebouw verrijst dat naar voren lijkt te vallen.

Bij veel woningen is handig gebruik gemaakt van de hoogteverschillen door ze deels in te graven. De woningen blijven lager, komen minder massaal over en geven het bos meer ruimte. Door de horizontaliteit ook in de architectuur uit te werken, ontstaan woningen waarbij landschap, tuin en woning tot één geheel versmelten. Dit vraagt om een volledig geïntegreerd en gelijktijdig ontwerp van huis én tuin. Als eerst het huis wordt ontworpen en de tuin pas achteraf, bestaat het gevaar dat alle aandacht uitgaat naar het huis en dat in de tuin onvoorziene aansluitingen en overbruggingen nodig zijn, waardoor de groene jas rond het huis een stenen vlakke wordt met zicht op kale muren en hellingbanen.

Hoogteverschillen vragen om maatwerk

Hoogteverschillen zijn te overbruggen met trappen, randen en hellingen. Dat betekent maatwerkoplossingen. Alleen dan kunnen ze lang functioneren en er verzorgd uitzien. Berg en Bos is een staalkaart van hoe met het overbruggen van hoogteverschillen is om te gaan. Het meest geslaagd zijn oplossingen die met het huis zijn mee-ontworpen en niet achteraf aan de tuin zijn toegevoegd. Wanneer de architect bijvoorbeeld trappen of keermuurtjes mee-ontwerpt, versterkt dit de eenheid tussen 'huis en heuvel' en wint het geheel aan kwaliteit.

Tip!

- ★ Neem op het terrein aanwezige hoogteverschillen als uitgangspunt voor een bijzonder huis- en tuinontwerp.
- ★ Voorkom noodoplossingen. Ontwerp huis en tuin gelijktijdig zodat hoogteverschillen onderdeel zijn van de totale compositie.
- ★ Benadruk het hoogteverschil door de horizontale lijnen in de architectuur en het tuinontwerp extra aan te zetten.
- ★ Voorkom zicht op zwarte gaten van hellingbanen en muren naar verdiepte parkeergarages. Leg die altijd uit het directe zicht van de openbare weg.

> Het hoogteverschil is aangegrepen om de grens tussen kavel en straat te verscherpen en het huis op een presenteerblaadje te zetten.

> Het hoogteverschil kan ook gebruikt worden om de grenzen te verzachten. Het grasveld lijkt wel een gedrapeerd tafelkleed.

> De horizontale lijnen van de architectuur benadrukken het beeld van een bijna volledig ingegraven woning.

> Een minimaal randje markeert de grens zonder dat het huis zich afzondert. Struikjes versterken het effect.

> Ook hier is de grens volkomen helder zonder dat het werkt als een barrière.

> Een keurig hekwerk maar door de stevige kolommen een barrière tussen tuin en grasberm.

> Een veel dunner hekwerk waar het gras onderdoor loopt is geen scheiding maar wel grens.

> Hagen zijn mooi, maar in het bos wel formeel.

> Losse grote stuiken dwars door een gaashekwerk sluiten de tuin ook af, maar zijn wel lekker los.

De tuin als onderdeel van het decor

Opvallend is dat woningen in Berg en Bos zich niet afschermen van de straat zoals in veel villawijken gebeurt, maar dat ze zich laten zien en het contact met de omgeving opzoeken. Dat gaat zover dat waar een erfafscheiding aan de voorzijde ontbreekt, bewoners zelf de berm maaien als onderdeel van hun tuin zonder deze in bezit te nemen.

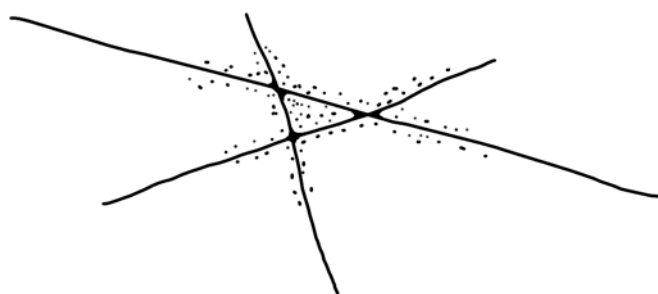
Die bescheiden markering van erfgrenzen aan de voorzijde maakt dat de straat, de berm en de tuin op een natuurlijke manier in elkaar overlopen en de woningen vrij in het bos lijken te staan. Is de grensmarkering aan de voorzijde hoger en harder, dan werkt deze eerder als een afscherming en keren de kavels zich meer van de omgeving af. Ook strak geschorene hagen komen door hun formele uitstraling over als een onderbreking van het groene bos. Het beeld van woningen in een doorlopend boslandschap is dan ook het meest geslaagd, wanneer de kavels niet worden afgebakend met harde erfafscheidingen.

Om goed aan te sluiten bij het natuurlijk ogende boskarakter werkt het beter om een losse struikenrij aan te planten, eventueel met een gaashekje erin verstoppt. Daarmee worden twee vliegen in één klap geslagen. De tuin is onbereikbaar voor wilde zwijnen en andere ongewenste indringers, en de struiken zorgen ervoor dat de privacy gegarandeerd is.

Eenvoud en rust in de openbare ruimte

De openbare ruimte in Berg en Bos is rustig en eenvoudig. Het zijn de bomen en woningen die de aandacht krijgen. Doordat alle wegen hetzelfde basisprofiel hebben, heeft de wijk een grote samenhang.

Het zwartgrijze asfalt van de wegen zonder strepen, opvallende drempels of een afwijkende kleur van de goten past goed bij het robuuste beeld van de groene bermen en de volwassen bomen. Op plekken waar wegen op elkaar aansluiten, gebeurt dat op een natuurlijk ogende manier met vloeiende bogen. Het zijn geen formele symmetrische oplossingen, maar eerder toevallige kruisingen van lijnen, waarbij driehoekige stukjes bos overblijven.

Bosbeeld

De bomen in de openbare ruimte verwijzen zowel door de soortkeuze (eik, beuk, berk, grove den en acacia) als de manier waarop ze willekeurig in de bermen staan naar het bos. Daar waar de bomen in een rijtje staan, vallen ze uit de toon.

Ingetogen oplossingen voor problemen gezocht

De eenvoud en landschappelijkheid van de openbare ruimte van Berg en Bos is kwetsbaar voor verstoringen. Gebiedseigen details zorgen ervoor dat het rustige beeld blijft behouden en de materiaalkeuze en detaillering bij het bosbeeld past. Een goed voorbeeld zijn de donker gebeitste houten paaltjes langs de Roosmale Nepveulaan. Ze voorkomen dat auto's in de berm worden geparkeerd, maar zijn zo geplaatst dat de grasberm tussen de plaatjes doorloopt. Het zijn stipjes in een groene berm die nauwelijks in het wegbeeld opvallen.

Tip!

- ★ Werk in de bermen alleen met gras en bomen in een los plantverband.
- ★ Plant waar het kan extra bomen aan om het bosbeeld te versterken.
- ★ Voorkom dat verkeerskundige maatregelen het landschappelijke beeld ondermijnen.
- ★ Behoud de vloeiende bogen en afgeronde groene middeneilanden en verminder waar mogelijk de oppervlakte asfalt.

> Dit lijkt wel een bloempotje in het asfalt. Het beeld is stenig en de rode beuk wijkt zo af dat het alle aandacht trekt en het bosbeeld eerder onderbreekt dan versterkt.

> Eenzelfde soort plek maar dan niet verbijzonderd met een aparte boom. De aandacht blijft uitgaan naar de omgeving en het bosbeeld loopt overal mooi door.

> Een gebiedseigen manier om parkeren in het gras te voorkomen. Geen barrière, wel effectief.

> Wat rond had moeten zijn is hoekig geworden, omdat het zo makkelijker te maken was. Dit kan mooier.

> Losse bomen, grasbermen en een simpel asfaltprofiel. Berg en Bos laat zien hoe je met eenvoudige middelen rijkdom kan creëren.

INTERMEZZO

> Park Berg en Bos: moderne romantiek in een stadspark met allure

> Opengewerkte zichtlijnen over de vijver naar een bijzondere boomgroep op een eiland met rode beuken.

> Nieuwe romantiek op het voorplein van de Apenheul. Een eigentijdse invulling van de oorspronkelijke entreepoorten met een geïntegreerde en mee-ontworpen oplossing voor de bewegwijzering.

> Rechts: nieuwe balkons en zitelementen zorgen voor extra plekken om te genieten van het uitzicht in Park Berg en Bos. De beslotenheid van de plek geeft een beschermt gevoel en versterkt het contrast tussen de open, lichte vijver en de besloten, donkere randzone.

Park Berg en Bos staat voor veel Apeldoorners voor romantiek en nostalgie. Het stadspark is in niets te vergelijken met andere Apeldoornse parken en daarbuiten. Deels komt dat door de bijzondere geschiedenis, waardoor het park door een aantal gelukkige maar toevallige keuzes haar vorm kreeg.

De aanleg begon toen de ontwikkeling van de buurt Berg en Bos in de crisisjaren dertig van de vorige eeuw tot stilstand kwam. Het deel ten zuiden van de J.C. Wilsaan werd aangewezen als 'natuurpark'. Werklozen groeven op de plek dat als hart van de toekomstige woonbuurt was bedoeld, als werkverschaffingsproject handmatig een grote vijver. Voor het park was geen vastomlijnd ontwerp ge-

maakt. Werkenderwijs kwamen er rondom de vijver slingerende paden. Het park werd steeds verder aangekleed met bijzondere parksieraden zoals een rotstuin met een waterval, een uitkijkheuvel en een parktunnel. Een romantisch maar ook een wat rommelig geheel van elementen, die voor uiteenlopende festiviteiten en activiteiten werden gebruikt.

Na jaren verval volgde een grondige renovatie die in 2013 is afgerond. De romantiek is helemaal terug, maar in een moderne vorm die weer jaren mee kan. Niet zozeer het oorspronkelijke parkontwerp is teruggebracht maar wel de toenmalige sfeer. 'Picturale encenering' was het uitgangspunt om het beleven van de verschillende

'taferelen' op en rond de vijver via een rondwandeling te benaderen. Daarvoor zijn nieuwe paden aangelegd maar vooral ook oude opgeruimd. Vanaf nieuw aangelegde 'balkons' langs de wandelroute is er weer zicht op de uitzichtheuvel en de stenen bank en zicht op het nieuwe theehuis.

Met de terugkeer van het zomerse lichtfestival Lumido sinds 2012 is het park weer een bestemming voor een romantische avondwandeling voor buurtbewoners en de rest van de stad.

